

РЕГІОНАЛЬНА РОЗБУДОВА ТЕРИТОРІЙ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС

REGIONAL DEVELOPMENT OF THE TERRITORY IN THE POST-WAR TIMES

У статті розглянуто теоретичні і практичні аспекти формування регіональної політики в Україні в післявоєнний період. Зроблений аналіз останніх джерел та публікацій, щодо регіонального розвитку. Зазначено, що принципи територіальної розбудови в мирний час, у воєнний час та у післявоєнний час значно відрізняються. У статті розглядається «Порядок розроблення, проведення громадського обговорення, погодження програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) та внесення змін до них». Пridіляється увага до основних концептуальних підходів функціональних типів територій. Виділено основні проблеми, з якими стикається країна в такий період, серед них є: знищення інфраструктури та житла, економічна криза, втрата територій та ресурсів, міжнаціональні конфлікти. Аналізуються деякі складові Паризького звіту. Зазначається, що просторовий розвиток України після російсько-української війни є однією з ключових тем, які важливо розглядати для забезпечення сталого розвитку країни. У статті вказується, що до основних напрямків просторового розвитку України можна віднести: розвиток інфраструктури, розвиток господарської діяльності, розвиток житлового фонду, розвиток туризму та культурної індустрії, розвиток освіти та науки, збереження природних ресурсів та екологічний розвиток. Зазначається, чому буде сприятиме реалізація заходів, щодо територіального розвитку в післявоєнний час. Акцентовується увага на необхідності підтримки розвитку самоврядних організацій та громадянського суспільства у післявоєнний час. Зроблений висновок, що територіальний розвиток є важливим питанням, вирішення якого призведе до: створення рівномірної економічної бази, забезпечення рівних умов життя, покращення інфраструктури, підтримка регіонального розвитку, політична стабільність.

Ключові слова: регіональна розбудова, території, територіальний розвиток, післявоєнний час, стратегія.

The article examines theoretical and practical aspects of regional policy formation in Ukraine in the post-war period. Analysis of recent sources and publications on regional development. It is noted that the principles of territorial development in peace time, in war time and in post-war time are significantly different. The article examines the "Procedure of development, public discussion, approval of a program of complex restoration of the region, the territories of the territorial community (its parts) and the introduction of changes to them". Attention is paid to the main conceptual approaches of functional types of territories. The main problems facing the country in such a period are highlighted, among them: destruction of infrastructures and housing, economic crisis, loss of territories and resources, international conflicts. Some warehouses of the Paris report are analyzed. It is noted that the spatial development of Ukraine after the Russian-Ukrainian war is one of the key topics that are important to consider for the sustainable development of the country. In the article, it is indicated that the main directions of spatial development of Ukraine include: development of infrastructure, development of economic activity, development of housing fund, development of tourism and cultural industry, development of education and science, preservation of natural resources and environmental development. It is noted why we will accept the implementation of measures regarding territorial development in the post-war period. Attention is focused on the need to support the development of self-governing organizations and civil society in the post-war period. The conclusion made is that territorial development is an important issue, the resolution of which led to: creation of a balanced economic base, provision of equal minds of life, improvement of infrastructures, support of regional development, political stability.

Key words: regional development, territories, territorial development, postwar time, strategy.

УДК 353
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.33.23>

Кузьмич А.В.
асистент кафедри права і публічного управління та адміністрування
Державний університет економіки і технологій

Постановка проблеми у загальному вигляді. Під час російсько-української війни, регіональна розбудова територій в Україні зазнала значних труднощів та затримок. Війна викликала значні втрати серед людей та інфраструктури, що потребувало роботи над відновленням територій та забезпеченням їх розвитку.

На сьогоднішній день, уряд України вживає заходів для підтримки регіональної розбудови в зонах конфлікту. До цих заходів відносяться реконструкція та відновлення інфраструктури, будівництво нових об'єктів, в тому числі житлового фонду та соціальної інфраструктури, розвиток малих і середніх підприємств, сприяння розвитку туризму та інших галузей.

Також відзначимо, що регіональна розбудова територій в Україні потребує більш ефективних механізмів координації та співпраці

між державними органами та місцевими органами влади, а також відповідних фінансових ресурсів. Така співпраця та підтримка є важливою для забезпечення розвитку всіх регіонів України, включаючи ті, які зазнали труднощів під час конфлікту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку територій у своїх наукових працях розглядали такі вчені, як Акіліна О., Архипенко І., Барса Ф., Бобровської О., Бортса Г. та Штейна Дж., Возняка Г., Гоффе М., Гречана С., Гречко А., Давимуки С., Данилюка Л., Заблодська І., Згуровського М., Куйбіди В. та Федулової Л., Кужелева М., Мартинович Н., Мельника А., Негоди В., Нечипоренка А., Перу Ф., Пургаліса Л. та Грей Н., Пістуна М., Рогозян Ю., Хекшера Е., Яковенко І. та багатьох інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Слід зазначити, що на сьогоднішній день цьому питанню доцільно приділити особливу увагу і це пов'язано з тим, що на значній частині території України проводилися та продовжуються бойові дії. Принципи територіальної розбудови в мирний час, у воєнний час та у післявоєнний час значно відрізняються.

Водночас концептуальні засади державної регіональної політики України в умовах післявоєнного відродження, практичні аспекти її реалізації потребують нових підходів та принципового переосмислення.

Мета статті. Розробка рекомендацій щодо концептуальних підходів до формування регіональної політики та виокремлення основних напрямів розвитку територіальної розбудови в Україні у післявоєнний період.

Виклад основного матеріалу. Післявоєнний час в Україні буде пов'язаний з відбудовою економіки, соціальної сфери та розбудовою територій. Розбудова територій передбачала розвиток інфраструктури, будівництво житлового фонду, створення нових робочих місць та розвиток місцевих господарств.

До повномасштабного вторгнення Росії в Україну, уряд України створив програми регіонального розвитку, спрямовані на забезпечення рівномірного розвитку всіх регіонів країни. Зокрема, була запущена програма забезпечення житлом молоді, програма розвитку малих і середніх підприємств, програма розвитку туризму та інші. До повномастабного вторгнення українське суспільство стикалось з такими проблемами, такі як виснаження ресурсів, екологічні проблеми, відсутність відповідних фінансових ресурсів на розвиток окремих регіонів та відсутність ефективних механізмів координації регіонального розвитку між державними органами та місцевими органами влади.

14 жовтня 2022 року Кабінет Міністрів України затвердив постанову № 1159 «Порядку розроблення, проведення громадського обговорення, погодження програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) та внесення змін до них». В постанові зазначається, що «Програма комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) має сприяти впровадженню таких сучасних підходів та практик розвитку регіонів, територіальних громад, населених пунктів та частин їх територій, як людиноцентризм та соціальна справедливість, раціональне просторове планування, забезпечення балансу розселення та розміщення робочих місць, стала міська мобіль-

ність, інклюзивність, енергоефективність, екологічність, збереження культурного розмаїття та національної пам'яті, а також відповідати Цілям сталого розвитку України на період до 2030 року, визначеним Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722». Але слід зазначити, що, згідно постанові, Програма комплексного відновлення області розробляється за рішенням голови облдержадміністрації. Деякі території в Україні почали розробляти Концепції соціально-економічної адаптації території до умов воєнного стану і стратегічних напрямів економічного відродження на післявоєнний період, але, як правило, це відбувається у великих містах обласного значення.

Порядок розроблення, проведення громадського обговорення, погодження програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) та внесення змін до них має певну недосконалість, адже він узагальнює та прирівнює всі області та території, що не є вірним, адже Україна у воєнний час має території, які за своєю суттю відігравали та відіграють різну роль у період війни.

О.В. Акіліна та І.В. Яковенко у своїх наукових дослідженнях, визначають основні концептуальні підходи до розвитку кожного типу функціональних типів територій, серед них виділяють: території відновлення, території стабілізації соціально-економічного потенціалу та потенціального зростання, території інноваційної перебудови.

Території відновлення – мікрорегіони, територіальні громади, на території яких відбувались бойові дії та/або які були тимчасово окуповані, та/або території яких зазнали руйнувань об'єктів критичної інфраструктури, соціальної інфраструктури, об'єктів житлового фонду, внаслідок ведення бойових дій.

Території стабілізації соціально-економічного потенціалу та потенціального зростання – мікрорегіони, територіальні громади, що характеризуються значно кращими географічними, демографічними, соціально-економічними показниками, порівняно з іншими територіями країни та мають потенціал для розвитку.

Території інноваційної перебудови – мікрорегіони, територіальні громади, що зазнали найбільшого навантаження через внутрішні міграції, де промисловість та соціальна сфера працюють у звичайному режимі, проте суттєво збільшилась кількість споживачів їх діяльності: продуктів, соціальних послуг; а також території, рівень соціально-економічного розвитку яких є низьким або на яких існують об'єктивні обмеження для розвитку [1].

У післявоєнний час, проблеми розвитку територій в Україні стають більш складними та загрозливими. Основні проблеми, з якими стикається країна в такий період, можуть включати:

1) Збереження життя та здоров'я населення: війна призвела до тисяч смертей та поранень, а також до погіршення стану здоров'я населення через поширення хвороб та недостатність медичного обслуговування.

2) Знищення інфраструктури та житла: воєнні дії призвели до знищення будівель, доріг, мостів, транспортної інфраструктури та комунікацій.

3) Економічна криза: війна викликала економічну кризу, що призводить до зменшення виробництва, зниження заробітної плати та збільшення безробіття.

4) Втрата територій та ресурсів: воєнні дії призводять до втрати територій, на яких знаходяться природні ресурси, що знижує економічний потенціал країни.

5) Міжнаціональні конфлікти: війна спричиняє збільшення міжнаціональних конфліктів, що призводить до подальшого розподілу національних територій та збільшення напруження в суспільстві.

Згідно Паризького звіту до основних складових регіональної розбудови повинні стати: європейська інтеграція; реформи державного управління в Україні; антикорупційна політика під час відбудови України; бізнес-середовище; міжнародна торгівля та прямі іноземні інвестиції; відновлення та розвиток фінансового сектору України після війни; відбудова енергетичного сектору України; відбудова транспортної інфраструктури України; прискорення економічного зростання міст в Україні; ринок праці в Україні; освітні реформи під час і після війни; система охорони здоров'я; трансформація українських наукових досліджень та розробок у рушійну силу відновлення України; організація допомоги [2].

Просторовий розвиток України після російсько-української війни є однією з ключових тем, які важливо розглядати для забезпечення сталого розвитку країни. Після завершення війни, Україна зазнає значних змін, які потребуватимуть роботи над відновленням та розвитком територій, що постраждали під час конфлікту.

Одним з головних завдань у розвитку просторової політики України після війни є забезпечення збалансованого розвитку різних регіонів країни. Це означає, що необхідно забезпечити розвиток як центральних регіонів, так і менш розвинених регіонів, зокрема тих, що зазнали труднощів під час війни.

До основних напрямків просторового розвитку України можна віднести:

1) Розвиток інфраструктури: будівництво та відновлення транспортних мереж, енергетичної інфраструктури, інтернет-з'єднання та інших мереж.

2) Розвиток господарської діяльності: сприяння розвитку підприємницької діяльності та створення сприятливих умов для розвитку підприємств, зокрема малих та середніх підприємств.

3) Розвиток житлового фонду: будівництво та відновлення житлового фонду, зокрема для переселенців та осіб, що зазнали труднощів під час конфлікту.

4) Розвиток туризму та культурної індустрії: створення умов для розвитку туристичної галузі та культурних об'єктів, створення нових культурних майданчиків, підтримка та просування місцевої культури та традицій.

5) Розвиток освіти та науки: забезпечення доступу до якісної освіти та наукових досягнень у всіх регіонах країни, створення умов для збільшення кількості висококваліфікованих фахівців, що можуть створювати нові робочі місця та просувати інновації у господарській сфері.

6) Збереження природних ресурсів та екологічний розвиток: забезпечення сталого розвитку територій, зокрема шляхом збереження природних ресурсів та впровадження екологічної політики.

Для успішного просторового розвитку України після війни необхідно враховувати різні фактори, такі як демографічні, економічні, культурні та екологічні особливості різних регіонів. Крім того, важливо забезпечити належну координацію між різними рівнями влади та зацікавленими сторонами для ефективної реалізації просторових проектів та програм.

Реалізації заходів, щодо територіального розвитку в післявоєнний час сприятиме:

– узгоджена адаптація господарства території до умов післявоєнного становища;

– посилення просторової інтеграції територій та взаємозв'язків між іншими територіями України;

– створення умов для послідовного формування нової структури економіки території, заснованої на новітній конкурентоспроможній системі господарювання, підвищення ресурсоефективності провідних галузей економіки, їх інтеграції у виробничі мережі з високою доданою вартістю;

– інноваційна модернізація промислових, оборонно-промислових кластерів та збільшення частки інноваційно активних підприємств у виробничих процесах реального сектору економіки;

– підвищення експортного потенціалу території за рахунок збільшення частки продукції з високим ступенем переробки, виробленої в інноваційних бізнес-інкубаторах на територіях пріоритетного розвитку та призначеної для експорту;

– нарощування транспортно-логістичних комунікацій та поступове збільшення транзитного потенціалу територій;

– значне збільшення надходжень до місцевих бюджетів, що створить передумови для сталого розвитку територій;

– створення умов для розвитку аграрного бізнесу та сільського господарства на основі нових технологій;

– створення нових робочих місць і підвищення попиту на висококваліфікованих працівників і висококваліфіковані наукові кадри, а також розширення можливостей професійної самореалізації;

– підвищення рівня доходів населення, перш за все зайнятого в базових галузях промисловості, для запобігання їх міграції, а також створення умов для повернення трудових мігрантів і біженців;

– розвиток ініціативи молодого покоління, його участь у відродженні економіки, а також включення в інноваційний розвиток економіки, створення умов для повернення молоді на батьківщину;

– впровадження нових освітніх стандартів, розвиток науки та інноваційної діяльності;

– впровадження нової інформаційної політики, збереження та примноження культурних цінностей українства, української історії та національної пам'яті;

– налагодження нових взаємовигідних соціально-економічних та культурно-освітніх зв'язків між територіями України та регіонами Європейського Союзу;

– реалізація транскордонних та міжнародних проектів в економічній, соціальній, науково-технічній, культурно-освітній, екологічній та інших сферах;

– розвиток енергетичної, транспортно-логістичної, прикордонної та інноваційної інфраструктури в контексті європейської інтеграції України;

– формування та розвиток інноваційних екосистем.

Також, слід зазначити, що «Програма комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини)» підлягає громадському обговоренню, тобто це

свідчить про необхідність підтримки розвитку самоврядних організацій та громадянського суспільства у післявоєнний час.

Висновки. Територіальний розвиток є дуже важливим питанням для України в післявоєнний період, оскільки він визначає економічний, соціальний та політичний потенціал країни. Основні причини, чому територіальний розвиток є важливим питанням, включають:

Створення рівномірної економічної бази: територіальний розвиток допомагає розподілити економічний потенціал країни рівномірно, забезпечуючи створення робочих місць та збільшення інвестицій у різних регіонах.

Забезпечення рівних умов життя: територіальний розвиток дозволяє забезпечити рівні умови життя для всіх громадян, зменшуючи різницю у рівні життя між містами та сільською місцевістю.

Покращення інфраструктури: розвиток територій сприяє покращенню інфраструктури та забезпеченню доступу до послуг, які є важливими для життя громадян, таких як медична допомога, освіта та транспорт.

Підтримка регіонального розвитку: розвиток територій допомагає підтримати регіональний розвиток, сприяючи створенню інноваційних технологій та нових бізнес-ідей.

Політична стабільність: територіальний розвиток допомагає зміцнити політичну стабільність в країні, забезпечуючи рівномірний розвиток та зменшуючи ризик міжрегіональних конфліктів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Постанова Кабінету Міністрів України № 1159 від 14.10.2022. «Про затвердження Порядку розроблення, проведення громадського обговорення, погодження програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) та внесення змін до них». URL: <https://www.kmu.gov.ua/pras/pro-zatverdzhennia-poriadku-rozroblennia-provedennia-hromadskoho-obhovorennia-pohodzhennia-prohram-kompleksnoho-vidnovlennia-oblasti-1159-141022>

2. Акіліна О.В., Яковенко І.В. Концептуальні підходи до побудови моделі післявоєнного розвитку регіонів. *Електронний журнал «Ефективна економіка»*. № 11. 2022. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/42855/1/Akilina_Yakovenko_Huzun_Konzept_pid_pobud_mod_rozv_reg.pdf

3. Відбудова України: принципи та політика / за редакцією Юрія Городніченка, Ілони Сологуб, Беатріс Ведер ді Мауро. 506 стор. URL: https://cepr.org/system/files/2022-12/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf